

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.н. Камелия Николова,

Институт за изследване на изкуствата, Българска академия на науките;
Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“,
(Професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство)

за дисертационния труд

„Нови изразни средства в танцовия театър – мултимедия и видео“,
представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство,
с кандидат РОСЕН МЛАДЕНОВ МИХАЙЛОВ

В своя дисертационен труд „Нови изразни средства в танцовия театър – мултимедия и видео“ Росен Михайлов си поставя за цел да изследва един особено важен въпрос, свързан с развитието на съвременния танцов театър. Това е въпросът за широкото навлизане на нови изразни средства в него през последните десетилетия и специално на мултимедията и видеото. Поначало изключително важен и определящ за ситуацията в съвременния танц, днес, по време и след тежката пандемична криза, когато заснемането, видеопрожекциите и стрийминга станаха базисна част от създаването и съществуването на живите изпълнителски изкуства, този въпрос доби нова, още по-голяма актуалност и значимост. Въпреки че проблемът за хиbridния език на съвременния танц и специално за различните стратегии на използване и присъствие на мултимедията и видеото в танцовите спектакли и кросжанрови форми, вече е разглеждан в немалко изследвания както в Европа и света, така и в България, то у нас досега той винаги е поставян и анализиран в контекста на по-големи проучвания, посветени на друг основен обект. Предложеният текст е първият опит за неговото самостоятелно изследване. Ето защо още самият избор на темата на дисертацията на Росен Михайлов, както и заявленото намерение за цялостното и обстойно проучване, е безспорен принос на представената работа.

Важно е и обстоятелството че авторът на дисертационния труд Росен Михайлов е един от емблематичните хореографи и изпълнители в областта на съвременния танц в България през последните три десетилетия. В изследването си той продуктивно съчетава този свой опит на дългогодишен оригинален и изкушен от експерименталната работа артист, както и на преподавател в програма „Танцов театър“ в Нов български университет с усилията си на изследовател. Росен Михайлов замисля и

подготвя своя дисертационен труд преди всичко воден от необходимостта и желанието си да потърси чрез задълбочено историко-теоретично проучване научни отговори на множеството въпроси и естетически казуси, появили се в практиката му на активно работещ танцьор и хореограф. Това придава същински научно-приложен характер на неговото изследване. Би могло да се каже, че то изпълнява своеобразна двойна роля в цялостната творческа биография на Росен Михайлов. От една страна, възникналите в непосредствената му артистична практика въпроси търсят и намират историческо и теоретично обяснение и възможни решения в подготвения изследователски текст, а от друга – намерените там отговори и решения се връщат в артистичните му проекти като ги актуализират и развиват. Този продуктивен диалог между артистичната и изследователската практика на докторанта, който отеква и в преподавателската му работа, е друго много важно приносно качество на дисертационния труд с безспорно научно и научно-приложно значение.

Основният обект на изследване в дисертацията е т. нар. „танц за камера“. Росен Михайлов се заема да го проучи, анализира и дефинира като една от най-разпространените и най-устойчивите форми на навлизане на новите технологии и специално на мултимедията и видеозаснемането и прожекциите в съвременния танц през последните няколко десетилетия. Изходната теза, от която тръгва докторантът в проучването на избрания обект – танцът за камера, е максимално основополагаща. Тя може да бъде резюмирала до убеждението, че танцът не само е първото изкуство, появило се в процеса на развитието на човека, но и благодарение на архетипната същност на своите елементи – движение, спонтанност и способност да бъде средство за директна комуникация, за непосредствено предаване на значения и послания – е неизменно и силно отворен за промяна, опити и естетически бунтове и революции. Ненапразно модерният танц се ражда в отхвърлянето и бунта си срещу класическия танц (балета). Създаден в бурята на естетическа революция през последната трета на 19 в. той продължава в следващото си развитие до днес да е особено активно и чувствително поле за експерименти, нововъведения и нови форми, една от най-влиятелните сред които е и „танцът за камера“. Освен точното и подробно изясняване на тази базисна изходна позиция на дисертационния труд, Росен Михайлов също много прецизно уточнява и какво ще бъде разбирано в него под определението „танц за камера“. Авторът подчертава двойното значение на това определение – става дума не само за танц, който е заснеман от камера, но и за движението на камерата в пространството, докато следи танцуващите тела, т.е. за движение, танц на камерата („танц за камера“ е движението-око, движение

за движението, тълкуващото движение, което се наслагва върху танцовото, за да го преведе в технологичната изрядност“ – стр. 119). С други думи, спектакълът, създаден в естетиката на танца за камера не е просто видеозаснемане на танцово представление, а нова хибридна форма, смесваща стратегии и елементи от различни изкуства с изпълнението на живо на танцьора.

Росен Михайлов не само ясно формулира и конкретизира избрания обект на изследване – танцът за камера, но и убедително мотивира неговия избор. За автора тази хибридна форма е особено интересна не само защото е, както беше казано, една от най-актуалните в полето на съвременния танц днес, а и защото самият той като хореограф и изпълнител създава последните си спектакли в нейната естетика. Това са танцовият спектакъл „Чакалнята (контейнер за разбити илюзии и мечти)“ (2016, копродукция на Балет „Арабеск“ и собствената му Танцова компания „Хетероподи“) като основа на първия в България VR танцов филм „6:16 p.m.“ (360° видеоверсия на „Чакалнята“), създаден през 2019 г., и виртуалната видеоинсталация „Виртуални тела“ (2022, копродукция на Танцова компания „Хетероподи“ и Национална галерия/ Квадрат 500), чието откриване е на 29.11.2022 в Квадрат 500. С целенасоченото едновременно провеждане на историко-теоретично и практическо изследване докторантът си поставя точно определени и добре формулирани цели и задачи, които убедително успява да изпълни в дисертационния си труд. Основните сред тях са – от една страна, теоретичното и историческото изясняване на потенциала на модерния и съвременния танц да бъде динамично поле за естетически експерименти и за привличане и включване в тях на техническите открития и специално на кино- и видеозаснемането и прожекциите и, от друга – да се изследват различните възможности и начини на използване и присъствие на най-новите технологии за заснемане и прожекции в съвременния танц, както и създадените при този колаборативен процес нови арт форми като еcranен танц, видеотанц, танц за камера и т.н.

Това добре обмислено, точно и прецизно формулиране на тематичния фокус, както и на конкретните цели и задачи на дисертацията непременно трябва да бъде откроено като особено ценно качество на работата и на изследователските усилия на докторанта.

Безспорно достойнство на предложения текст е и подходящата изследователска стратегия, избрана и добре реализирана от Росен Михайлов при неговата подготовка. Дисертационният труд е в обем от 223 страници. Той е структуриран в четири глави с 14 подглави, увод, заключение, списък с научните

приноси, едно приложение с две рецензии за спектакъла „Чакалнята“, разглеждан в дисертацията, и библиография, включваща 390 източника, от които 38 – на български и останалите 352 – на английски език.

Структурата на работата представя добре обмислен и обоснован теоретичен модел на изследването. Концептуално място в текста заема първата глава, в която докторантът се стреми да изясни същността и своеобразието на танца като изкуство, появата, спецификата и границите на модерния танц и, специално, да открие неговата вътрешна отвореност към експерименти и иновативно развитие, което е и отправната теза на неговите следващи разсъждения. Съвсем закономерно втората глава разглежда основните етапи и емблематичните фигури в историческото развитие на модерния танц с акцент върху промените и трансформациите в танцово-хореографския език. Наред с другите качества на тази част на работата тук непременно бих искала да открия приносния характер на представянето и теоретичното изясняване от докторанта на едно от ключовите открития на знаменития танцов артист, хореограф и танцов теоретик Рудолф фон Лабан (1879-1958) – разработеният от него оригинален принцип за цялостен анализ на движението, известен като „Анализ на движението на Рудолф фон Лабан (LMA).“

След тези две обемни глави, посветени на историческото развитие на модерния и съвременния танц и на неговата вътрешно заложена необходимост от постоянно обновление (и подгответи с безспорно много силен интерес от страна на автора както като изследовател, така и като танцьор и хореограф), Росен Михайлов достига до фокусната трета глава на дисертационния си труд „Танц за камера“, в която изяснява понятието „танц за камера“ на базата на сериозно теоретично и практическо проучване на историческото развитие на взаимоотношението между видеозаснемането и танца и неговите вариации. Главата, съдържаща богата фактология и редица малко известни факти и артистични открития, има много важно познавателно значение, но основната ѝ заслуга е в теоретичното изясняване на поставения проблем и направените обобщения и изводи, които са самостоятелен личен принос на докторанта.

Последната четвърта глава, назована „Хетеротопия & Хетерохрония“ е обоснована и логично завършваща част на изследването, но едновременно с това е и неговият същински център. В нея Росен Михайлов представя посочените по-горе две свои представления – танцовия спектакъл „Чакалнята“ и видеосталацията „Виртуални тела“. Двата спектакъла и техният анализ са добра илюстрация на направеното до този момент историко-теоретично изследване и на постигнатите изводи и решения. Но ролята

им в цялостния изследователски проект на Росен Михайлов е много по-голяма. Неговото основно намерение е чрез тях да успее да покаже и коментира нагледно (тук в дисертационния труд има активни линкове към посочените събития) различни варианти на видеозаснемането на танц, чрез които се създават различни нови хибридни арт форми. В случая с „Чакалнята“ докторантът показва представлението, заснето в два видеоформата – единият по-близък до естетиката на „танц за камера“, а другият под заглавие „6:16 p.m. (360° видеоверсия на „Чакалнята“) представя нов специфичен експеримент – VR 360-градусово заснемане на същия спектакъл, който вече е много по-близо до самостоятелно видеопроизведение, предлагашо свободен субективен израз на въздействието от заснеманото представление върху „човека с камерата“ и останалите членове на снимачния екип. „Виртуални тела“ пък демонстрира и анализира възможностите на танца като видеоинсталация.

Нека резюмирам посочените дотук приноси на дисертационния труд: 1) избор и убедително проучване на особено важна и значима тема за теорията на съвременния танц и на хибридните театрални форми, която за първи път у нас се разглежда самостоятелно; 2) поставяне на значими научни и научно-приложни въпроси и постигане на важни обобщения и изводи, които са собствен научен принос на докторанта, както и 3) изясняване за първи път в България на понятието „танц за камера“ и на неговото използване като артистична стратегия за създаването на различни хибридни форми в сферата на съвременния танц, при това на базата на личен творчески опит. Към тях непременно бих искала да добавя и 4) огромната като обем проучена и анализирана от докторанта научна литература по разглежданата тема; 5) точното и коректно цитиране и не на последно място 6) оригиналното собствено и понякога полемично тълкуване на положения и хипотези в сферата на теорията и практиката на модерния и съвременния танц, обосновано от личния опит на докторанта като танцьор и хореограф.

Нямам бележки към дисертационния труд и към автореферата, както и по останалите съществуващи материали.

Имам един въпрос към докторанта:

На базата на направеното изследване на широкото навлизане на видеозаснемането и прожекциите в съвременния танц, както и на появилите се нови специфични хибридни арт форми като „танц за камера“, еcranен танц и т.н. наблюдават ли се промени в изкуството на изпълнителя в съвременния танц и ако да, в какво се изразяват те?

Коментираният дисертационен труд е много сериозно, задълбочено и полезно изследване с ценно научно-познавателно значение и безспорна практическа приложимост.

Убедено препоръчвам на неговия автор Росен Михайлов да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

25.08.2023

Проф. д.н. Камелия Николова